

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112
Mamadiyrov Adhamjon Qo'chqar o'g'li	
KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich	
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDII RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich	
TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA Olish USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi	
ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли	
YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna	

MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEKANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich	
NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH.....	221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich	
SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon	
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна	
TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva	
S. Narimonov	
OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович	
Хакимов Хафизбек Хамза угли	
Джумабаева Гаянэ Рахимовна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH, YER RESURLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILIYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна	
TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHATLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi	
XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи	

TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQUARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDIIY DIFFERENSIATSIYASI.....	308
Salimov Burxoniddin	
IJTIMOIIY-IQTISODIIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMLARI.....	319
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEXANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov	
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov	
OLIIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li	

OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI

Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: ixtiyorov.bekzod@mail.ru

Orcid: 0009-0006-1622-7949

Annotatsiya: Mazkur tadqiqotda oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy va metodologik asoslari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda akademik boshqaruvning zamonaviy konsepsiyalari, oliy ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish omillari, sifat menejmenti, raqamli transformatsiya, akademik rejalashtirish hamda ta'lim jarayonlarini boshqarishning innovatsion mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro tajribalar tahlili asosida oliy ta'lim muassasalarida akademik faoliyatni samarali tashkil etishning nazariy yondashuvlari va metodologik tamoyillari umimlashtirilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim tashkilotlarida akademik boshqaruv tizimini takomillashtirish, ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, akademik faoliyat, akademik boshqaruv, ta'lim menejmenti, metodologiya, sifat menejmenti, raqamli transformatsiya, akademik rejalashtirish, innovatsion boshqaruv, ta'lim sifati.

Аннотация: В данном исследовании проведен комплексный анализ теоретических и методологических основ управления академической деятельностью в организациях высшего образования. Рассмотрены современные концепции академического управления, факторы повышения эффективности управления в системе высшего образования, менеджмент качества, цифровая трансформация, академическое планирование, а также инновационные механизмы управления образовательными процессами. На основе анализа международного опыта обобщены теоретические подходы и методологические принципы эффективной организации академической деятельности в учреждениях высшего образования. Результаты исследования способствуют совершенствованию системы академического управления, повышению качества образования и эффективности управленческих процессов в организациях высшего образования.

Ключевые слова: высшее образование, академическая деятельность, академическое управление, менеджмент образования, методология, менеджмент качества, цифровая трансформация, академическое планирование, инновационное управление, качество образования.

Abstract: This study provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of academic activity management in higher education institutions. It examines contemporary concepts of academic governance, factors contributing to improved management efficiency in higher education, quality management, digital transformation, academic planning, and innovative mechanisms for managing educational processes. Based on an analysis of international practices, the study summarizes theoretical approaches and methodological principles for the effective organization of academic activities in higher education institutions. The findings contribute to improving academic governance systems and enhancing the quality of education and management efficiency in higher education organizations.

Keywords: higher education, academic activity, academic governance, educational management, methodology, quality management, digital transformation, academic planning, innovative management, education quality.

KIRISH

Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya va bilimlar iqtisodiyotining jadal rivojlanishi sharoitida oliy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, uning xalqaro raqobatbardoshligini oshirish hamda akademik faoliyatni zamonaviy boshqaruv tamoyillari asosida tashkil etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Jahonning yetakchi oliy ta'lim muassasalari tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ta'lim sifati, ilmiy-tadqiqot natijalari, xalqaro reytinglardagi o'rni va bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligi, avvalo, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni samarali boshqarish tizimining qay darajada yo'lga qo'yilganiga bog'liq.

Akademik faoliyat oliy ta'lim tashkilotlarining asosiy funksional yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim jarayonini tashkil etish, o'quv-uslubiy faoliyat, ilmiy-tadqiqot ishlari, professor-o'qituvchilar faoliyati, talabalar akademik rivojlanishi, xalqaro hamkorlik, akademik mobillik, ta'lim sifatini ta'minlash va ichki sifat nazorati kabi o'zaro uzviy bog'liq jarayonlarni qamrab oladi. Mazkur jarayonlarni zamonaviy boshqaruv mexanizmlari asosida tashkil etish oliy ta'lim tashkilotlarining institutsional rivojlanishi va strategik maqsadlariga erishishda muhim omil hisoblanadi.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida oliy ta'lim tizimida "Academic Governance", "Quality Assurance", "Outcome-Based Education (OBE)", "University Governance", "Digital University", "Smart Campus", "Education Analytics" kabi zamonaviy boshqaruv konsepsiyalarini amaliyotga joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu yondashuvlar ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va ta'lim analitikasi vositalaridan samarali foydalanish orqali akademik boshqaruv tizimini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda.

Jahon amaliyotida universitetlar faoliyatini baholashda endilikda nafaqat ta'lim sifati, balki akademik boshqaruv samaradorligi, professor-o'qituvchilarning ilmiy faolligi, ilmiy nashrlar sifati, grantlar hajmi, xalqaro hamkorlik, akademik halollik, ta'lim jarayonlarining shaffofligi va raqamlashtirish darajasi ham asosiy mezonlardan biri sifatida qaralmoqda. QS World University Rankings, Times Higher Education (THE) va Academic Ranking of World Universities (ARWU) kabi xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishayotgan universitetlar faoliyati tahlili ham aynan samarali akademik boshqaruv tizimiga ega ekanligini ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham oliy ta'lim tizimini isloh qilish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish, universitetlarning akademik va moliyaviy mustaqilligini kengaytirish, ta'lim sifatini oshirish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. So'nggi yillarda oliy ta'lim sohasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida kredit-modul tizimiga bosqichma-bosqich o'tish, ichki sifatni ta'minlash tizimini rivojlantirish, akademik mobillikni kengaytirish, xalqaro ta'lim dasturlarini joriy etish, ilmiy faoliyatni rag'batlantirish va ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarish tizimida qator muammolar ham mavjud. Jumladan, boshqaruv jarayonlarining ayrim yo'nalishlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasining yetarli emasligi, akademik rejalashtirish mexanizmlarining to'liq integratsiyalashmaganligi, ta'lim sifati monitoringi va baholash tizimlarining takomillashtirilishini talab qilishi, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish amaliyotining yetarlicha rivojlanmaganligi, professor-o'qituvchilar faoliyatini kompleks baholash mezonlarining mukammal emasligi hamda xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish zarurati ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etmoqda. Akademik faoliyatni boshqarish nafaqat ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, balki universitetning strategik rivojlanishi, ilmiy salohiyati, innovatsion faoliyati va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli boshqaruvning zamonaviy nazariyalari, tizimli yondashuv, institutsional boshqaruv, strategik menejment, sifat menejmenti, loyiha boshqaruvi, raqamli boshqaruv va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv tamoyillarini akademik faoliyatga integratsiya qilish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy va metodologik asoslarini chuqur tahlil qilish, uning tarkibiy elementlari va funksional mexanizmlarini aniqlash, xalqaro ilg'or tajribalarni o'rganish hamda ularni milliy oliy ta'lim tizimiga moslashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot davomida akademik boshqaruvning konseptual modeli, metodologik tamoyillari, boshqaruv samaradorligini baholash mezonlari hamda ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi omillar kompleks ravishda o'rganiladi.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundaki, unda oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy asoslari tizimlashtiriladi, metodologik yondashuvlar takomillashtiriladi hamda zamonaviy boshqaruv vositalarini qo'llashning ilmiy-uslubiy asoslari ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalaridan oliy ta'lim tashkilotlari rahbariyati, akademik boshqaruv bo'linmalari, ta'lim sifatini ta'minlash markazlari, o'quv-uslubiy boshqarmalar hamda oliy ta'lim sohasida davlat boshqaruvini amalga oshiruvchi vakolatli organlar faoliyatida foydalanish mumkin.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash, professor-o'qituvchilar va talabalarning akademik faolligini rag'batlantirish, ichki sifatni ta'minlash tizimini takomillashtirish, raqamli boshqaruv vositalarini joriy etish hamda xalqaro reyting ko'rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilishida namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning yangi bosqichida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy va metodologik asoslarini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni ilmiy asosda tahlil qilish hamda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha kompleks ilmiy tadqiqot olib borish zarurati mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni samarali boshqarish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Akademik boshqaruvning nazariy asoslari, uning metodologik tamoyillari hamda boshqaruv samaradorligini oshirish masalalari xorijiy, MDH va O'zbekiston olimlari tomonidan turli nuqtayi nazardan tadqiq etilgan.

Amerikalik olim Burton R. Clark oliy ta'lim boshqaruvi bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida universitetlarning akademik mustaqilligi, tashkiliy boshqaruv modeli va strategik rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni ilmiy asoslab bergan. Muallifning fikricha, zamonaviy universitetlar samaradorligi akademik erkinlik, boshqaruv vakolatlarining maqbul taqsimlanishi hamda professor-o'qituvchilarning boshqaruv jarayonlaridagi ishtiroki bilan belgilanadi. Clark universitet boshqaruvining "entrepreneurial university" modelini ishlab chiqib, akademik faoliyatni boshqarishda innovatsion yondashuvlarning ustuvorligini ko'rsatadi. Biroq tadqiqotda raqamli boshqaruv texnologiyalarining imkoniyatlari yetarli darajada yoritilmagan [1].

Amerikalik tadqiqotchi Michael Shattock universitet boshqaruvi va institutsional rivojlanish bo'yicha ilmiy izlanishlarida strategik rejalashtirish, akademik boshqaruv va sifatni ta'minlash tizimlarini kompleks yondashuv asosida tahlil qilgan. Muallif akademik boshqaruvning samaradorligi universitet strategiyasi, moliyaviy mustaqillik va boshqaruv shaffofligi bilan uzviy bog'liqligini asoslaydi. Shu bilan birga, uning tadqiqotlarida sun'iy intellekt va ta'lim analitikasi imkoniyatlari cheklangan darajada yoritilgan [2].

Britaniyalik olim John Brennan oliy ta'lim sifatini baholash va akademik boshqaruv samaradorligini oshirish masalalarini tadqiq qilib, universitetlarning ijtimoiy mas'uliyati, ta'lim sifati va boshqaruv tizimi o'rtasidagi bog'liqlikni ilmiy jihatdan asoslagan. Uning fikricha, sifatni ta'minlash mexanizmlari akademik boshqaruvning ajralmas qismi hisoblanadi. Ammo tadqiqotda raqamli transformatsiyaning boshqaruvga ta'siri yetarlicha ochib berilmagan [3].

Ellen Hazelkorn xalqaro universitet reytinglari va akademik boshqaruv o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan. Muallif universitetlarning xalqaro reytinglardagi natijalari boshqaruv sifati, ilmiy salohiyat va akademik strategiya bilan bevosita bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Biroq rivojlanayotgan mamlakatlar universitetlari uchun alohida metodologik tavsiyalar yetarli emas [4].

Amerikalik olim George Keller strategik boshqaruv nazariyasini oliy ta'lim tizimiga moslashtirib, universitetlarni boshqarishda uzoq muddatli strategik rejalashtirishning ilmiy-uslubiy asoslarini ishlab chiqqan. Muallifning yondashuvi akademik faoliyatni boshqarish samaradorligini oshirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli platformalar imkoniyatlari tadqiqotda aks ettirilmagan [5].

Rossiyalik olim V.I. Baydenko oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va ta'lim sifatini boshqarish masalalarini tadqiq etgan. Muallif akademik boshqaruvni ta'lim natijalari bilan integratsiyalash zarurligini asoslab, kompetensiyaga asoslangan boshqaruv modelini taklif etgan. Biroq universitetlarni raqamli boshqarish masalalari cheklangan darajada yoritilgan [6].

Professor A.M. Novikov ta'lim metodologiyasi va pedagogik boshqaruv nazariyasini rivojlantirib, ilmiy faoliyatni tashkil etishning metodologik tamoyillarini ishlab chiqqan. Uning ilmiy ishlari akademik boshqaruvni metodologik jihatdan asoslashda muhim manba hisoblanadi. Ammo universitet boshqaruvining iqtisodiy mexanizmlari chuqur tahlil qilinmagan [7].

Rossiyalik iqtisodchi G.B. Kleiner institutsional iqtisodiyot va tashkilotlarni boshqarish nazariyasi asosida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish mexanizmlarini tadqiq qilgan. Muallif akademik boshqaruvni institutsional muhit bilan bog'liq holda baholaydi. Biroq oliy ta'limning raqamli ekotizimi masalalari tadqiqotdan chetda qolgan [8].

Professor S.D. Reznik universitet boshqaruvi va inson resurslarini boshqarish bo'yicha ilmiy ishlarda professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash, motivatsiya tizimi va akademik menejment mexanizmlarini ishlab chiqqan. Ushbu yondashuv akademik boshqaruvni takomillashtirishda muhim nazariy ahamiyatga ega bo'lsa-da, zamonaviy Education Analytics vositalari yoritilmagan [9].

Professor R.X. Aylimov oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va ta'lim menejmentini takomillashtirish bo'yicha olib borgan ilmiy tadqiqotlarida ta'lim sifatini boshqarishning iqtisodiy mexanizmlarini asoslab bergan. Muallif oliy ta'limni boshqarishda strategik yondashuv va institutsional islohotlarning muhimligini ko'rsatadi. Biroq akademik analitika va raqamli boshqaruv mexanizmlari keng yoritilmagan [10].

Professor Q.X. Abdurahmonov inson kapitalini rivojlantirish va oliy ta'lim tizimining mehnat bozori bilan integratsiyalashuvini o'rgangan. Uning tadqiqotlarida oliy ta'lim sifati va akademik boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilingan. Ammo akademik faoliyatni baholashning kompleks indeksleri ishlab chiqilmagan [11].

Professor Sh.Sh. Shodmonov ta'lim iqtisodiyoti va iqtisodiy rivojlanish masalalarini tadqiq qilib, oliy ta'lim tizimini iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida baholagan. Muallif akademik boshqaruvning iqtisodiy mazmunini ochib bergan bo'lsa-da, zamonaviy universitet boshqaruvi modellari yetarli darajada yoritilmagan [12].

Professor A.V. Vahobov oliy ta'limni rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyot va inson kapitalini boshqarish masalalarini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Muallif oliy ta'limning iqtisodiy rivojlanishdagi rolini chuqur tahlil qilgan, biroq akademik boshqaruv samaradorligini baholashning ekonometrik yondashuvlari ishlab chiqilmagan [13].

Professor U.V. G'ofurov ta'lim iqtisodiyoti va boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha olib borgan ilmiy tadqiqotlarida oliy ta'lim muassasalari faoliyatini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini tahlil qilgan. Uning ilmiy ishlari oliy ta'lim boshqaruvi nazariyasini rivojlantirishga muhim hissa qo'shgan. Shu bilan birga, raqamli universitet konsepsiyasi va sun'iy intellekt asosidagi boshqaruv texnologiyalariga yetarli e'tibor qaratilmagan [14].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy olimlar tomonidan akademik boshqaruvning strategik, institutsional va sifat menejmenti yo'nalishlari keng tadqiq etilgan. MDH mamlakatlari olimlari asosan kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik metodologiya va universitet menejmenti masalalariga e'tibor qaratganlar. O'zbekiston olimlari oliy ta'limni isloh qilish, ta'lim sifatini oshirish va inson kapitalini rivojlantirish yo'nalishlarida muhim ilmiy natijalarga erishganlar. Biroq ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni sun'iy intellekt, Learning Analytics, Big Data, raqamli platformalar va kompleks akademik boshqaruv indeksleri asosida baholash hamda ekonometrik modellashtrish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yetarli darajada olib borilmagan. Aynan mazkur yo'nalish ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini oliy ta'lim tizimida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy konsepsiyalari, ta'lim menejmenti, strategik boshqaruv, institutsional iqtisodiyot, sifat menejmenti hamda zamonaviy raqamli boshqaruv yondashuvlari tashkil etadi. Tadqiqotda oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni samarali tashkil etish, boshqarish va baholashning ilmiy-uslubiy asoslarini ishlab chiqish maqsadida tizimli yondashuv, kompleks tahlil va zamonaviy iqtisodiy-statistik metodlardan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy asosini akademik boshqaruv (Academic Governance), universitetlarni strategik boshqarish (Strategic University Management), ta'lim sifati menejmenti (Quality Management in Higher Education), institutsional boshqaruv (Institutional Governance), inson kapitali nazariyasi, bilimlar iqtisodiyoti (Knowledge Economy) hamda raqamli universitet (Digital University) konsepsiyalari tashkil etadi. Shuningdek, tadqiqotda universitetlarning xalqaro reyting tizimlari (QS World University Rankings, Times Higher Education, Academic Ranking of World Universities), ESG (European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education) standartlari hamda zamonaviy universitet menejmenti tamoyillari ilmiy-metodologik asos sifatida qabul qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida ilmiy bilishning analiz va sintez, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil, abstraksiyalash, tizimli tahlil, mantiqiy umumlashtirish hamda ekspert baholash usullaridan kompleks foydalanildi. Oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning amaldagi holatini baholashda statistik tahlil, dinamik qatorlar tahlili, indeks usuli, grafik va jadval tahlili metodlari qo'llanildi.

Tadqiqotning empirik bazasini O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Oliy attestatsiya kengashi, Bilim va malakalarni baholash agentligi, O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, QS World University Rankings, Times Higher Education, UNESCO Institute for Statistics, OECD hamda World Bank tomonidan e'lon qilingan rasmiy statistik ma'lumotlar tashkil etadi. Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim tashkilotlarining akademik faoliyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar, jumladan professor-o'qituvchilar tarkibi, ilmiy salohiyat, ta'lim sifati ko'rsatkichlari, ilmiy nashrlar soni, xalqaro hamkorlik, akademik mobillik, talabalar kontingenti, bitiruvchilar bandligi hamda raqamlashtirish darajasi tanlab olindi.

Akademik faoliyat samaradorligini baholashda dastlab tavsifiy statistika usullari qo'llanildi. O'zgaruvchilarning o'rtacha qiymati, medianasi, standart og'ishi, variatsiya koeffitsiyenti hamda taqsimot xususiyatlari aniqlanib, ularning statistik tavsifi shakllantirildi. Akademik faoliyat ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik Pearson va Spearman korrelyatsiya koeffitsiyentlari yordamida baholandi. Tadqiqotda akademik faoliyat samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida ko'p omilli regressiya modeli ishlab chiqildi. Model quyidagi umumiy ko'rinishda ifodalandi:

$$AF = \beta_0 + \beta_1 SQ + \beta_2 IT + \beta_3 IS + \beta_4 HM + \beta_5 AQ + \varepsilon \quad (1)$$

bu yerda:

AF – akademik faoliyat samaradorligi;

SQ – ta'lim sifati ko'rsatkichlari;

IT – raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi;
IS – ilmiy salohiyat;
HM – xalqaro hamkorlik ko'rsatkichlari;
AQ – akademik sifatni ta'minlash ko'rsatkichlari;
 β_0 – modelning erkin hadi;
 β_1 – β_5 – regressiya koeffitsiyentlari;
 ϵ – tasodifiy xatolik.

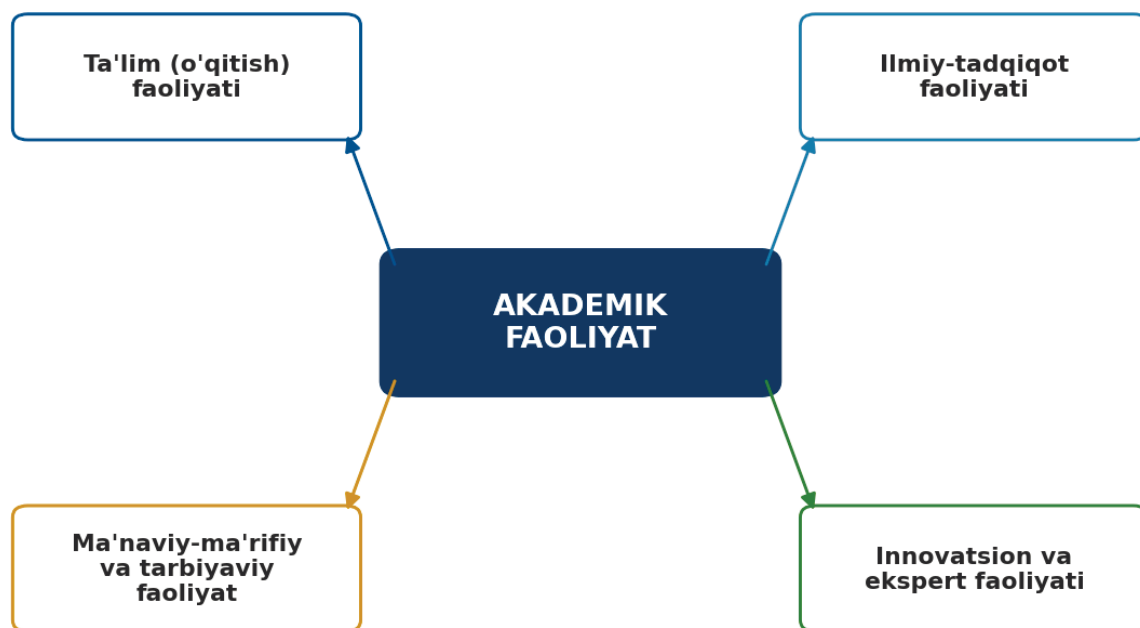
Oliy ta'lim tashkilotlari bo'yicha ko'p yillik ma'lumotlardan foydalanilganligi sababli panel ekonometrik modellar qo'llanildi. Fixed Effects va Random Effects modellarining mosligi Hausman testi orqali baholanib, eng maqbul model tanlandi. Model parametrlarining statistik ishonchligi Studentning t-mezoni va Fisherning F-mezoni yordamida tekshirildi. Akademik faoliyat ko'rsatkichlari o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash uchun Granger sababiylik testi qo'llanildi. O'zgaruvchilarning uzoq muddatli bog'liqligini aniqlash maqsadida Johansen kointegratsiya testi va ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli imkoniyatlaridan foydalanildi. Zarur hollarda VAR (Vector Autoregression) modeli asosida akademik faoliyatga ta'sir etuvchi omillarning o'zaro dinamik bog'liqligi baholandi. Tadqiqotda akademik faoliyat samaradorligini kompleks baholash maqsadida "Akademik Faoliyatni Boshqarish Kompleks Indeksi (Academic Management Performance Index – AMPI)"ni ishlab chiqish nazarda tutilgan. Mazkur indeks ta'lim sifati, ilmiy faoliyat, xalqaro hamkorlik, raqamlashtirish, akademik mobillik va boshqaruv samaradorligi kabi ko'rsatkichlarni integrallashgan holda baholash imkonini beradi. Indeksni shakllantirishda normalizatsiya, vaznlashtirish va integral baholash usullaridan foydalanildi.

Modelning sifatini baholash uchun determinatsiya koeffitsiyenti (R^2), moslashtirilgan determinatsiya koeffitsiyenti (Adjusted R^2), Akaike axborot mezon (AIC) va Schwarz mezon (BIC) hisoblendi. Multikollinearlik Variance Inflation Factor (VIF), geteroskedastiklik Breusch–Pagan va White testlari, avtokorrelyatsiya esa Durbin–Watson hamda Breusch–Godfrey testlari yordamida tekshirildi.

Tadqiqot natijalarini hisoblash va ekonometrik modellashtirish ishlari **IBM SPSS Statistics 29**, **Stata 18**, **EViews 13**, **R Studio**, **Python (Pandas, Statsmodels, Scikit-learn)** hamda **Microsoft Excel 2024** dasturiy vositalari yordamida amalga oshirildi. Grafik va vizual tahlillar Power BI hamda Tableau platformalaridan foydalanilgan holda tayyorlandi.

Mazkur metodologik yondashuv oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarish tizimini kompleks baholash, mavjud muammolarni aniqlash, boshqaruv samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni ilmiy asosda baholash hamda zamonaviy raqamli boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bilan birga, ishlab chiqilgan metodologiya oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini xalqaro standartlar asosida baholash va ularning xalqaro reytinglardagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Akademik faoliyatning mohiyatini to'liq ochib berish uchun uning o'zaro bog'liq to'rtta asosiy yo'nalishini ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiq (1-rasm).

1-rasm. Akademik faoliyatning tarkibiy yo'nalishlari

Ta'lim (o'qitish) faoliyati akademik faoliyatning yetakchi yo'nalishi bo'lib, o'quv rejalari va dasturlarini ishlab chiqish, o'quv-uslubiy majmualar tayyorlash, ma'ruza, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish, talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda baholash jarayonlarini qamrab oladi. Zamonaviy sharoitda bu yo'nalish kredit-modul tizimi, kompetensiyaviy yondashuv va ta'lim natijalariga yo'naltirilgan (outcome-based education) modellar asosida tashkil etilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishning nazariy va metodologik asoslari tizimli ravishda o'rganilib, ilmiy adabiyotlar, xalqaro tajribalar hamda zamonaviy boshqaruv konsepsiyalari asosida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi.

Birinchidan, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarish ta'lim sifati, ilmiy-tadqiqot faoliyati, professor-o'qituvchilarning kasbiy salohiyati, talabalar akademik natijalari, xalqaro hamkorlik va institutsional rivojlanishning asosiy omillaridan biri ekanligi aniqlandi. Akademik boshqaruvning samaradorligi universitetning strategik maqsadlariga erishish darajasini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

Ikkinchidan, xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda akademik faoliyatni boshqarish raqamli platformalar, ta'lim analitikasi (Learning Analytics), sun'iy intellekt, Big Data texnologiyalari hamda ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish tamoyillari asosida tashkil etilmoqda. Ushbu yondashuvlar ta'lim sifati, boshqaruv shaffofligi va resurslardan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda.

Uchinchidan, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar akademik boshqaruvni takomillashtirish uchun mustahkam huquqiy va institutsional asos yaratmoqda. Shu bilan birga, akademik faoliyatni kompleks baholash, raqamli boshqaruv vositalaridan samarali foydalanish, ichki sifatni ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish hamda xalqaro reyting ko'rsatkichlarini oshirish bo'yicha hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud.

To'rtinchidan, ilmiy adabiyotlar tahlili akademik boshqaruv samaradorligini baholashning yagona integral modeli yetarli darajada ishlab chiqilmaganligini ko'rsatdi. Mavjud tadqiqotlarning aksariyati ta'lim sifati, ilmiy faoliyat yoki boshqaruvning alohida yo'nalishlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, ularni yagona kompleks tizim sifatida baholash masalalari yetarlicha yoritilmagan.

Beshinchidan, tadqiqot davomida akademik faoliyatni boshqarishga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida strategik rejalashtirish, akademik erkinlik, professor-o'qituvchilar salohiyati, ilmiy faoliyat, raqamli transformatsiya, ta'lim sifatini ta'minlash, xalqaro hamkorlik va samarali institutsional boshqaruv mexanizmlari belgilandi.

Oltinchidan, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni baholash uchun kompleks indikatorlar tizimini ishlab chiqish, boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish hamda ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish tizimini joriy etish boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi asoslandi.

Yettinchidan, tadqiqot natijalari akademik boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan ilmiy-uslubiy yondashuvlar oliy ta'lim tashkilotlarining boshqaruv samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash, ilmiy faoliyatni rivojlantirish va xalqaro reytinglardagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Olib borilgan tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni boshqarishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Oliy ta'lim tashkilotlarida akademik faoliyatni baholash uchun Akademik Faoliyatni Boshqarish Kompleks Indeksi (Academic Management Performance Index – AMPI)ni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq.

2. Universitetlarda ta'lim, ilmiy faoliyat, xalqaro hamkorlik va boshqaruv ko'rsatkichlarini yagona raqamli platformada integratsiyalashgan holda monitoring qilish tizimini yaratish tavsiya etiladi.

3. Akademik faoliyatni boshqarishda sun'iy intellekt, Learning Analytics, Big Data va Business Intelligence texnologiyalaridan foydalanishni bosqichma-bosqich kengaytirish zarur.

4. Professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash mezonlarini xalqaro standartlar asosida qayta ko'rib chiqish hamda ilmiy faoliyat, ta'lim sifati va innovatsion tashabbuslarni kompleks baholash tizimini joriy etish lozim.

5. Ichki sifatni ta'minlash tizimini ESG (European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education) tamoyillari asosida takomillashtirish hamda ichki audit mexanizmlarini kuchaytirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Clark, B. R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: Organizational pathways of transformation*. Pergamon Press.
2. Shattock, M. (2010). *Managing successful universities* (3rd ed.). Open University Press.
3. Brennan, J., & Shah, T. (2000). *Managing quality in higher education*. Open University Press.

4. Hazelkorn, E. (2015). *Rankings and the reshaping of higher education* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
5. Keller, G. (1983). *Academic strategy: The management revolution in American higher education*. Johns Hopkins University Press.
6. Байденко, В. И. (2005). *Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего образования*. Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов.
7. Новиков, А. М. (2006). *Методология образования*. Эгвес.
8. Клейнер, Г. Б. (2018). *Экономика организаций*. Инфра-М.
9. Резник, С. Д. (2014). *Управление кафедрой*. Инфра-М.
10. Aylimov, R. X. (2019). *Ta'lim menejmenti*. Fan.
11. Abdurahmonov, Q. X. (2020). *Inson kapitali iqtisodiyoti*. IQTISODIYOT.
12. Shodmonov, Sh. Sh., & G'ofurov, U. V. (2021). *Iqtisodiyot nazariyasi*. IQTISOD-MOLIYA.
13. Vahobov, A. V. (2022). *Innovatsion iqtisodiyot*. Iqtisodiyot.
14. G'ofurov, U. V. (2021). *Ta'lim iqtisodiyoti va boshqaruvi*. Lesson Press.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>